

Nagyterem, 2020. március 10. 11. óra

Szervező: NYTI TKK

Longitudinális kutatás a román–magyar kétnyelvűségről: a negyedik terepmunka előtt és 30 év után (1990–2000–2010–2020)

Borbély Anna

A longitudinális kutatás fő célja a kétnyelvűség összetettségének és időbeli dinamikájának a felderítése egy magyarországi településen, Kétegyházában. Az előadás első részében a kutatás és a három terepmunka (1990–2000–2010, adatközlők összlétszáma 361) eredményeinek összefoglalására kerül sor. A második rész a 2020-as, 4. terepmunka előkészületeinek ismertetésére irányul.

Az 1989-ben megtervezett kutatás a modern szociolingvisztika elméleti és módszertani keretére épül, melyet olyan terminusok fémjeleznek, mint egyéni és közösségi kétnyelvűség, nyelvi változás, nyelvcseré, társadalmi faktorok, domének, nyelvválasztás, kódváltás, nyelvi attitűdök stb. (vö. pl. Fishman 1964, 1965, 1968; Labov 1965, 1972, 1988, Hymes 1972; Gumperz 1982, Gal 1978, 1979; Grosjean 1982; Réger 1980, 1988; Kontra 1987). Az első terepmunkát követő kutatásban – a felnőttekre vonatkozó három életkori csoportba tartozó beszélők (N=60), illetve a gyermekek (N=50) összehasonlításával – a kétnyelvűség (nyelvcseré és nyelvmegőrzés) variabilitásának és változásának látszólagos idővizsgálatára került sor (vö. pl. Borbély 2001). Tíz évvel később (a 2000-es terepmunkát követően) immár a kétnyelvűség valóságos időbeli változásának tanulmányozása következett (vö. Labov 1994, 2001, 2010) a nyelvválasztás, a nyelvi attitűdök, a nyelvtudás és a közösségi identitás jelenségekre vonatkozóan. A longitudinális kutatás két évtizedét követően a nyelvcseré kutatása a fenntartható kétnyelvűség kutatásához vezetett el, valamint a kétnyelvűség változásának egy további, újonnan felállított rendszeréhez, mely a kétnyelvűség időbeli dinamikájára vonatkozik (vö. pl. Borbély 2014, 2016). Ebben az időszakban a nyelvi tájkép mint új kutatási keret is meghonosodott, új távlatokat nyitva a verbális és vizuális adatok értelmezéséhez (lásd Bartha et al. 2013; Holecz et al. 2016).

A 4. terepmunka időszakában a modern szociolingvisztikai kutatások helyét felváltják a kritikai szociolingvisztikai kutatások, melyek új terminusokkal (pl. transzlingvális beszédmód, lingválás, szuperdiverzitás), illetve a régi terminusok átgondolásán (pl. repertoár) alapulnak. Ennek megfelelően módosul a longitudinális vizsgálat aktuális kutatási témája, mely sokkal inkább a beszélőre irányul. Céлом, amennyiben ez lehetséges, mindazokkal az adatközlőkkel szociolingvisztikai adatgyűjtést végezni, akikkel előzőleg már háromszor végeztem (N=33). Az egyéni fenntartható kétnyelvűség „mérésül” szolgáló szociolingvisztikai jelenségek (nyelvválasztás, nyelvtudás, nyelvi attitűdök és közösségi identitás) valóságos időbeli változása mellett (Borbély 2015) új elem a repertoár longitudinális vizsgálata. A repertoárok – például Blommaert (2017) definíciója szerint egyén specifikusak és „indexikus életrajzokként” írhatók le, amelyek tükrözik az emberek társadalmi tapasztalatait az indexelhetőség specifikus rendszerében (kiettség, belemerülés, tanulás, informális elsajátítás) és megmutatják a módját, ahogyan az ilyen tapasztalatok tükrözik a társadalmi rendet/struktúrát és beillesztik az egyéneket a változatos csoportok tagjainak a sorába. Mindezt elméleti szintre emeli és így fogalmaz: a repertoárok újra megmutatják, hogy az egyén egyedivé válása és egyediségének a megvalósulása alapvetően társadalmi folyamat: szocializált, párbeszédés, normatív, dinamikus.

A verbális és vizuális nyelvi adatok összességében a következő adatgyűjtési eszközökkel lesznek összegyűjtve: a) digitálisan hangfelvételekkel (ezen belül: szóbeli nyelvhasználati interjú, irányított/félig strukturált és modulokra épülő beszélgetés – új modul:

repertoár –, önértékelő teszt, szóteszt), b) megfigyeléssel (beépüléssel) és c) digitális fényképekkel.

Hivatkozások

- Bartha Csilla – Laihonen, Petteri – Szabó Tamás Péter 2013. Nyelvi tájkép kisebbségben és többségben: egy új kutatási területről. *Pro Minoritate* 23/3, 13–28.
- Blommaert, Jan 2017. Durkheim and the internet: On sociolinguistics and the sociological imagination. *Working Papers in Urban Language & Literacies Paper 204*. Tilburg University.
- Borbély Anna 2001. *Nyelvcseré. Szociolingvisztikai kutatások a magyarországi románok közösségében*. Budapest, Készült az MTA Nyelvtudományi Intézetének Élőnyelvi Osztályán.
- Borbély Anna 2014. *Kétnyelvűség – Variabilitás és változás magyarországi közösségekben*. Budapest, L'Harmattan Könyvkiadó.
- Borbély Anna 2015. Egyéni fenntartható kétnyelvűség. *Nyelvtudományi Közlemények* 111, 9–35.
- Borbély Anna 2016. Fenntartható kétnyelvűség. *Magyar Nyelv* 112/1, 63–73.
- Hymes, Dell 1972. Introduction. *Language in Society* nr. 1.
- Fishman, Joshua A. 1964. Language maintenance and language shift as a field of inquiry. *Linguistics* 9, 32–70.
- Fishman, Joshua A. 1965/2000. Who speaks what language to whom and when? *Linguistique* 2: 67–88./In: Li Wei (szerk.) *The Bilingualism Reader*. London–New York, Routledge. 89–106.
- Fishman, Joshua A. 1968. Sociolinguistic perspective on the study of bilingualism. *Linguistics* 39, 21–49.
- Gal, Susan 1978. Peasant men can't get wives: Language Change and Sex Roles in a Bilingual Community. *Language in Society* 7, 1–16.
- Gal, Susan 1979. *Language Shift: Social determinants of linguistic change in bilingual Austria*. New York, Academic Press.
- Grosjean, François 1982. *Life with Two Languages. An Introduction to Bilingualism*. Cambridge, Mass, Harvard University Press.
- Gumperz, John J., 1962. Types of linguistic communities. *Anthropological Linguistics* 4, 28–40.
- Gumperz, John J. 1982. *Discourse strategies*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Gumperz, John J. – Hymes, Dell (szerk.) 1972. *Directions in Sociolinguistics*. New York, Holt, Rinehart and Winston.
- Holecz Margit – Bartha Csilla – Varjasi Szabolcs 2016. Új paradigma vagy térfoglalás? – Nyelvhasználók a periférián és a többnyelvűség kritikai (nyelvi) tájképe. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* 28, 73–90.
- Kontra Miklós 1987. *Fejezetek a South Bend-i magyar nyelvhasználatból*. Budapest, MTA, Kandidátusi értekezés.
- Labov, William 1965. On the mechanism of linguistic change. *Georgetown Monographs on Language and Linguistics* 18, 91–114.
- Labov, William 1972. *Sociolinguistic Patterns*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press.
- Labov, William 1988. A nyelvi változás és változatok. Egy kutatási program terepmunkamódszerei. *Szociológiai Figyelő* 4, 22–48.
- Labov, William 1994. *Principles of Linguistic Change. Volume 1: Internal Factors*. Oxford, UK–Cambridge, USA, Blackwell.

- Labov, William 2001. *Principles of Linguistic Change. Volume 2: Social Factors*. Oxford, UK–Cambridge, USA, Blackwell.
- Labov, William 2010. *Principles of Linguistic Change. Volume 3: Cognitive and Cultural Factors*. Malden, MA, USA–Oxford, UK–Chichester, UK, Wiley-Blackwell.
- Réger Zita 1980. *Vizsgálatok a cigánygyermek magyar nyelvi oktatása-nevelése köréből. II. Pécs*.
- Réger Zita 1988. *A cigány nyelv: kutatások és vitapontok. Műhelymunkák a nyelvészet és társtudományai köréből. IV. Budapest, MTA Nyelvtudományi Intézet. 155–178*.